

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

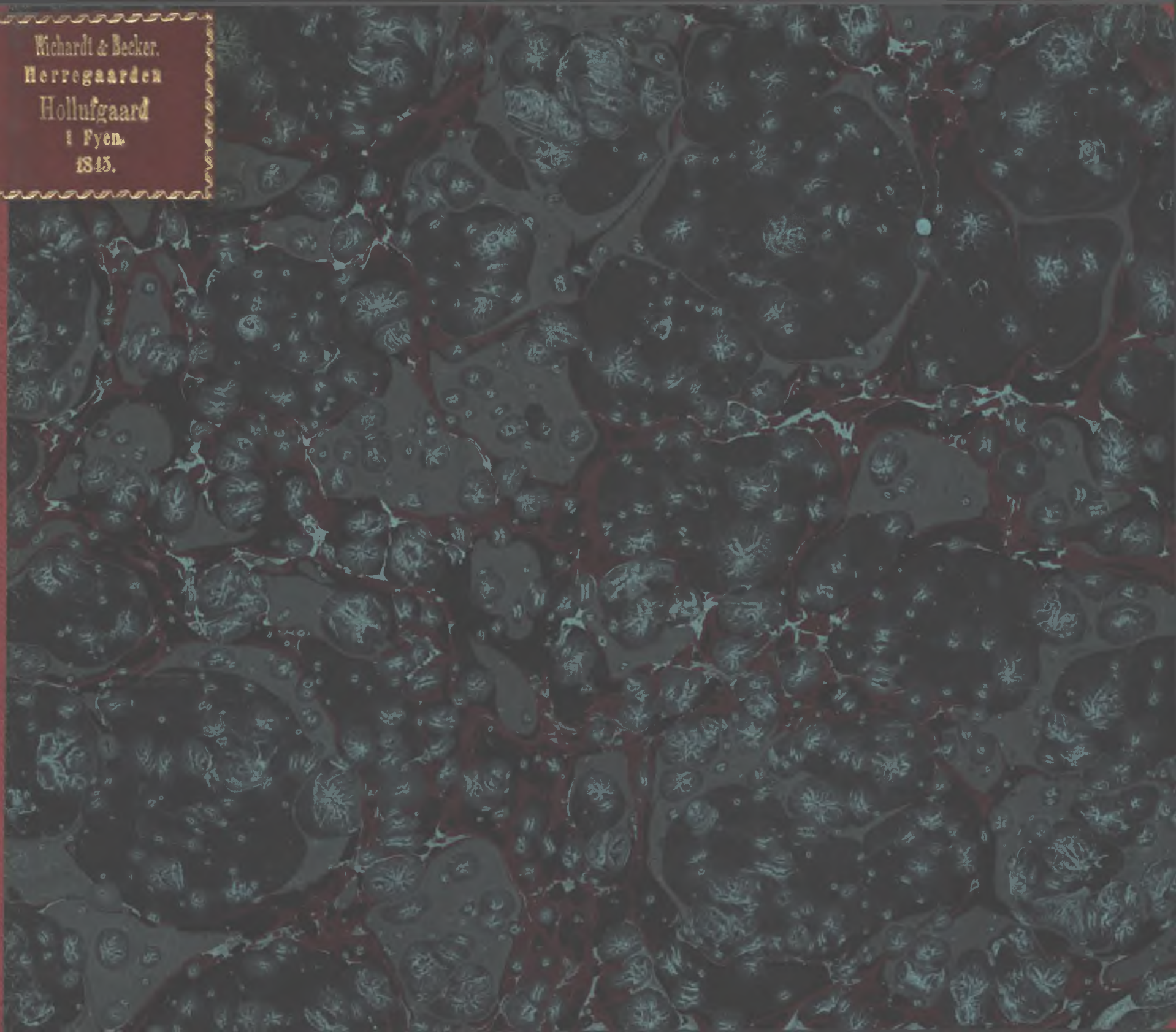
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Becker,
Herregaarden
Hollufgaard
i Fyen.
1845.

F. Richardt del. J. Hellesen lith.

C. A. Retzels Forlag

Em. Børentzen & Co lith. Inst

HOLLUFGAARD,

i Fyen, opført 1577.

HOLLUSGAARD,

i Fyen, opført 1577.

Denne Gaard ligger i Fraugde Sogn, Masum Herred i Odense Amt, en Mil fra Odense, tæt ved Landeveien, der fører til Svendborg, ved Bredden af en lille Aa, som kommer fra den smukke Søby Sø og løber forbi Bramstrup, Lindved, Hollusgaard og Blangsted, indtil den ved Masum forener sig med den anseeligere Odense Aa. Gaarden ligger ret smukt, om end Udsigten er begrænset af de nærliggende Skove, har en stor og anseelig Have, tildeels med gamle Anlæg og store Alleer, og staaer i umiddelbar Forbindelse med en lille Skov paa omtrent 30 Td. Land samt en smuk Plantage, meest af Naaletræer. Den herlige gamle Taarnbygning er opført af Stenene fra den nedbrudte Hjalles Kirke, som laae i Byen af samme Navn — omtrent ½ Mil Vest for Hollusgaard — og i hvilken den fynske Adel valgte Christian den Tredie til Konge 1534; den samme Konge befalede siden saavel denne som en Mængde andre overflødige Kirkers Nedbrydelse, og af Stenene opførte Jørgen Marsviiin 1577 den herlige Bygning, der forhen skal have havt 7 Taarne, af hvilke dog nu kun de tre ere tilbage; den gamle Kirkevær hang i lang Tid for Dgangen til en Trappe, som et Minde om den Maade, hvorpaa Bygningen blev til. Gaarden var omgivet med Grave, som dog nu ere tilfaste.

Hollusgaard har imidlertid været til længe før Jørgen Marsviiins Tid, om end den nuværende Hovedbygning skyldes ham. Mester Peder Marsviiin, Borgermester og Tolder i Odense 1455—70, af en gammel og anseet Adelsflægt, giftede sig med Margrethe Bryske til Lindved, der ligger strax Syd for Hollusgaard, og fik med hende saavel denne lille Herregaard som endeel Bøndergods, hvortilblidt rimeligviis flere Gaarde i Hollus By, hvilke han dog isøvrigt, da han var en velhavende Mand, ligesaavel selv kan have kjøbt for at

lægge dem under sin Hovedgaard. — Deres Søn, Jørgen Marsviiin, har uden Tvivl paa nogle af disse Bøndergaardes Jorder først opbygget Hollusgaard, i det Mindste er han den Første, som skriver sig til samme; han var isøvrigt i sin Tid en berømt Mand, eiede Lindved og Hollusgaard i Fyen, var Hovedsmand paa Nyborg Slot og Rigsraad samt dertil Rigets Cantsler fra 1495 til 1521 og døde 1524; han var gift med Fru Anna Passow, Anders Pedersens Datter af Hindstrupgaard, nu Holstendhuus, og de bleve begge begravede i vor Frue Kirke i Odense. Cantsleren undlod ikke at forsøge de efter Faderen arvede Eiendomme deels ved Kjøb og Pant, deels ved Mageskifter, dog ville vi heraf kun omtale eet Pantebrev, udstædt af Joachim Bjørnsen paa 60 Mark Lybft, for hvilke denne pantsætter Jørgen Marsviiin en Gaard og Grund i Hollus, da dette er det eneste, som vedkommer os her. — Sønnen, Peder Marsviiin til Hollusgaard og Dybek, var ligeledes Rigsraad; han tilbyttede sig 1526 to Gaarde i Øvre-Hollus og een i Nedre-Hollus og døde 1528; hans Frue, Hille Tages Datter Hollunger til Dybek i Staane, overlevede ham indtil 1556. — Deres Søn, Jørgen Marsviiin til Hollusgaard og Dybek, er mere bekendt og var ligeledes Rigsraad samt efterhaanden Besallingsmand paa Tranekjær, Landskrone, Lunde Bispegaard, St. Hans Kloster i Odense med Næsbøghoved Lehn og tilsidst paa Solviitsborg i Blesing, hvilket han havde til sin Død i Aaret 1581; hans Frue var Karen Ottes Datter Gyldenstjerne fra Ivernæs, nu Vedelsborg. En temmelig usordeclagtig Idee faaer man om denne Jørgen Marsviiin af en Sag, han i Aaret 1578 havde med Bønderne i sit Lehn Næsbøghoved, hvilke han trykkede med usædvanligt Hoveri, gav mindre og flettere Mad end sædvanligt og desuden brugte til at

HOLLUSGAARD,

i Fyen, opført 1577.

fjøre for sine gode Venner uden at disse vare berettigede til at forbre offentlig Ægt. Kongens Dom blev aldeles til Fordeel for Bønderne, hvis Klager be-
sandtes retfærdige og med hvilke Lehnsmændene maatte indgaae en ordentlig
Hoversforening, hvor begge Parter's Pligter og Rettigheder bestemtes; Jørgen
Marsviin fik desuden en alvorlig Trettesættelse og blev, rimeligviis i Anledning
af denne Sag, endnu samme Aar forsat til Sølvitsborg i Blesingen, der uden
al Tvivl var et langt ringere Lehn.

Jørgen Marsviin opførte, som alt fortalt, den nuværende Hovedbygning
paa Hollusgaard i Aaret 1577, hvorfor der paa Muren findes Bogstaverne
I. G. K. M. tilligemed dette Aarstal, hvilket betyder Jørgen Marsviin og
Karen Gyldenstjerne; paa en Steen over Hovedindgangen læses endnu
følgende Indskrift:

Det. Hvs. Er. Bvget.

Anno 1577.

Jören Marswin.

Da han paa denne Tid endnu var Lehnsmænd paa St. Hans Kloster
skulde man af hans i det foregaaende skildrede Færd have ventet, at han havde
ladet Lehnets Bønder gjøre Hovet ved dette Arbejde, men dertil findes dog
intet Spor, hvor uforfarlig end ellers hans Fremgangsmaade imod dem var,
hvorimod han lod dem gjøre mere Arbejde, end Ret var, ved Bygningen paa
St. Hans Kloster, altsaa den Hovedgaard, hvorunder de hørte; først 75 Aar
senere kunde en Lehnsmænd bruge Kronbønderne til Arbejde paa sine egne
Godser, som vi siden ville faae at see, ja endogsaa dertil erholde kongelig Til-
ladelse. — Sine Eiendomme i Hollus forøgede Jørgen Marsviin med 3
Gaarde i Dvæ-Hollus og et Boel i Nedre-Hollus, af hvilke han tilbyttede sig de
første af Kongen.

Af Jørgen Marsviins 8 Børn er det ene blevet meget berømt, nemlig
Fru Ellen Marsviin, Christian den Fjerdes Svigermoder, en Dame,
der i sin Tid spillede en vigtig Rolle og alt oftere har været omtalt i disse
Hefter. Hendes Broder Peder arvede Hollusgaard og benævnes desuden til
Aunshjerg i Jylland; han døde 1614 og hans Frue, Mette Arels Datter
Brahe, 1622; de ligge begge begravne i Sognkirken Fraugde tilligemed to
Sønner, som døde før Moderen. Af hendes fire Børn vare da kun to tilbage,
Sønnen Jørgen, som fik Aunshjerg, og Datteren Karen Marsviin, der

arvede Hollusgaard og bragte den til sin Mand, Landsdommer Erik Pors til
Dansted paa Lolland, der dog allerede døde efter et Aars Forløb, hvorefter
hun 1640 ægtede Henning Bogvisk, Landsdommer i Fyen, som saaledes
blev Eier af Hollusgaard; Fru Karen døde 1649, 35 Aar gammel, og blev
begravet hos sine Forældre i Fraugde Kirke.

Hollusgaard kom saaledes ud af den Families Hænder, som havde besiddet
den siden den blev Herregaard, i meer end 150 Aar; i de næstfølgende 180
Aar var den i ikke mindre end 8 forskellige Familiers Besiddelse og er altsaa
et af de mangfoldige Exempler, som kunne anføres paa den mærkværdige Hastig-
hed, hvormed Eiendommene her i Landet have skiftet Eiere i de sidste 200 Aar,
vissefælgelig kun til ringe Vaade for de underliggende Bønder, thi det er en al-
mindelig bekjendt Sag at den Mand, som har arvet en Eiendom efter sine For-
fædre, i Regelen er en langt mildere Husbond end den, der fra først af kjøber
en saadan; dog ogsaa dette har været et mægtigt Middel til Selveiendoms større
Udbredelse og altsaa bekræftet den gamle Sætning, at Godt opstaaer af Ondt.

— Saavidt ere vi imidlertid endnu ikke komne i vor Fortælling; tvertimod fore-
staaer der os nu den Periode, da Bøndestanden i Danmark nedsank i det sær-
geligste Slaveri, og nægtes kan det ikke ret vel at dette først begyndte for Alvor
i Frederik den Tredies Tid, af alle oldenborgske Konger den, som mindst
kan kaldes Bøndernes Ven. Et mærkværdigt Træk af dette hans Sindelag har
netop sin Plads her, jeg vilde kun ønske at det var det eneste i sit Slags;
under 17 Februar 1652 fik nemlig Henning Bogvisk til Hollusgaard, Lands-
dommer i Fyen, kongelig Befaling at Landsdommeritjenerne i Odense Herred —
eller de Kronbønder, som svarede deres Landgilde til Landsdommerens Underhold-
ning, — maatte gjøre Hovning til hans Gaard Hollusgaard; Kronbønderne bleve altsaa tvungne til at gjøre Hovet til
Privatmands Gaard! Sandelig! denne kongelige Naade behøver ikke nogen
videre Commentar!

Samme Henning Bogvisk fik Aar 1658 af Kongen jus patronatus
til Veilby Kirke i Bends Herred imod at afstaae endeel Krongods, han havde
i Pant; han var 1646 blevet Landsdommer og forestod denne Bestilling endnu
1661, uagtet han imidlertid var steget til Rigsraad, Vicekammerfører, Assessor i
Kammercollegiet og Høstesteret, foruden at han var Lehnsmænd over Stjernholms
Lehn; han døde 1664. Efter sin første Frues Død giftede han sig igjen med

HOLLUSGAARD,

i Fyen, opført 1577.

Helvig Eriks Datter Wille fra Kiersgaard, Enke efter Johan Brokken, huus til Leerbek; hun overlevede ham indtil 1674, og begge lagde de i Fraugde Kirke.

Hollusgaard blev nu solgt, rimeligviis først efter Fru Helvigs Død, og kjøbtes af Hyens Biskop, Dr. Niels Bang, der dog allerede døde 1676, hvorefter Gaarden faldt til hans Datter Maren Bang, som to Aar tidligere havde ægtet Borgermester Jens Eriksen i Odense, der var barnløs i Vestengaard under Rodsteenske Gods i Jylland, hvorefter hans Børn optog deres Familienavn. Jens Eriksen havde været Skriver hos Rigsraad Mogens Høg, blev 1668 Amtsforsvalter over Odensegaards, 1670 tillige over Christiansdals, St. Knuds og Rugaards Amter, samt derefter endnu øverste Borgermester i Odense og var een af de Første i det nye Embedsarkivocratie, som trængte den gamle Adel ud af Landets Jordegodser. Da Adelenes Privilegier endnu forbød Uadelige at eie frit Jordegods, omgikkes dette ofte paa samme Maade som her, idet Jens Eriksen under 8 Juni 1678 fik kong. Bevilling: „at alt det Gods, han eiede eller blev Eier af, maatte han beståde med adelige Friheder og Herlighed for sig og sine Descendenter.“ 1687 kjøbte Borgermesteren Dallund og Kal, som der fortælles, have eiet endnu et tredie Gods, skjøndt jeg ikke har fundet hvilket. Han var forresten en haard og egenraadig Herre, som vides at have forurettet sine Præster stærkt og altsaa rimeligviis har været endnu værre imod de værgeløse Bønder; ogsaa i denne Henseende var han altsaa en fuldkommen Repræsentant for den nye Klasse af Godsieiere, der drev Bønderne saa fuldkommen til Fortvivlelse at de saare hyppigen grebe til Vold og Mord, da Klager ikke mere hjalp. Fra Dallund klager Præsten i Lunde over at Jens Eriksen havde bemægtiget sig en Mark, som hidtil svarede Præsten 12 Td. Korn i Tiende, og vilde deraf hverken give Tiende til Konge, Kirke eller Præst medens han dertil selv tog Tienden af to derboende Huusmænd; Præsten i Sønderø beklagede sig ligeledes over at Borgermesteren forholdt ham de 6 Td. 6 St. Byg, som hidtil svarede i Tiende af Dallund Hovedgaard, samt alt Offer af Gaarden, hvilket tidligere beløb sig til 12 Rdl. om Aaret; lignende Forurettelser ere naturligviis ikke udeblevne paa Hollusgaard, hvorfra de dog ikke ere komne til min Kundskab.

Borgermester Jens Eriksen døde 1689 eller 1690, og hans Enke ægtede i Aaret 1691 Otto Pedersen Himmelstrup til Ørritslevgaard, Krigs- og Landcommissair i Fyen. Efter hans Død bleve Hollusgaard og Ørritslev-

gaard folgte til Justitsraad Iver Andersen, Amtmand over Assens Amt, der havde været Kammertjener hos Kong Frederik den Fjerde, som yndede ham meget og besøgte ham paa Hollusgaard, ved hvilken Leilighed Kongen forærede ham en Guldpocal med følgende Indskrift:

Hvo Kongen tjene vil med Troestab, Flid og Iver
Han vist kan vente sig at Kongen hannem giver
Et Naade-Tegn af Guld og setter ham saa fast,
At ingen Fadets Bist ham blive kan til Laast.

Uagtet sit underlige Avancement fra Kammertjener til Amtmand synes Justitsraad Andersen at have været en dygtig Mand, som skal have forbedret Hollusgaard meget, hvilket dog nok efter hiin Tids Talebrug betyder at han forsøgede Avlingen ved en Udvidelse af Hoveriet, hvorved imidlertid Bøndergodset leed mere end Hovedgaarden vandt; derpaa tyder ogsaa den Omstændighed at i en Jordebog af 1717 det i Over- og Neders-Hollus beliggende Bøndergods, 15 Gaarde, hver paa 5 Td. 7 St. 2½ Alb. Hartorn „efter Tidens Bestaaffenhed“ har faaet et saa betydeligt Afslag i sit Landgilde at enhver Gaard kom til at svare 4 St. Rug, 2 Td. 4 St. Byg, 1 Td. Havre, 1 Lam, 2 Gjøes, 4 Høns, 2 St. Gaasenhavre, medens en saadan efter ældre Jordebøger svarede 4 St. Rug, 4 Td. 4 St. Byg, 2 Td. 4 St. Havre, 1 Ott. Smør, 1 Lam, 2 Gjøes, 4 Høns, 2 St. Gaasenhavre, 1 Rdl. 1 M. 9 ß Landgildepenge. At et saadant Afslag fandt Sted fordi det ældre Landgilde ikke mere kunde inddrives, behøver vel neppe at bemærkes, men det forsøgede Hoveri, som hertil har været Aarsag, kan maaskee med større Sandsynlighed tilskrives Borgermester Jens Eriksen, thi Justitsraad Andersen roses ellers meget i alle Forhold, men en stærk Forsøgelse af Hoveriet ansaaes isørigt i hiin Periode ikke for noget, som fortjente Daddel. Bøndergodset til Hollusgaard udgjorde efter den anførte Jordebog 32 Gaarde, 2 Boel, 1 Mølle og 21 Huse, ialt 248 Td. 1 St. 1 Fdk. 1 Alb. Ager og Engs samt 6 Td. Møllestylds Hartorn; det laae i Over- og Neders-Hollus samt Tornbjerg i Fraugde Sogn, i Killerup i Vor Frue Sogn samt i Høiby Sogn og By; 3 Gaarde i Killerup og en i Tornbjerg benævnes Fru Maren Bangs Benaadningsgods, dog svarede kun de to — eller i alt 15 Td. Hartorn — deres Landgilde til hende. Den hele Jordebogsindtægt af det Hollusgaard tilliggende Bøndergods beløb sig til: 26 Td. 6 St. Rug, 102 Td. 4 St. Byg, 38 Td. 3½ St. Havre, 7½ Fdk. Smør, 26 Lam, 50 Gjøes, 120

HOLLUSGAARD,

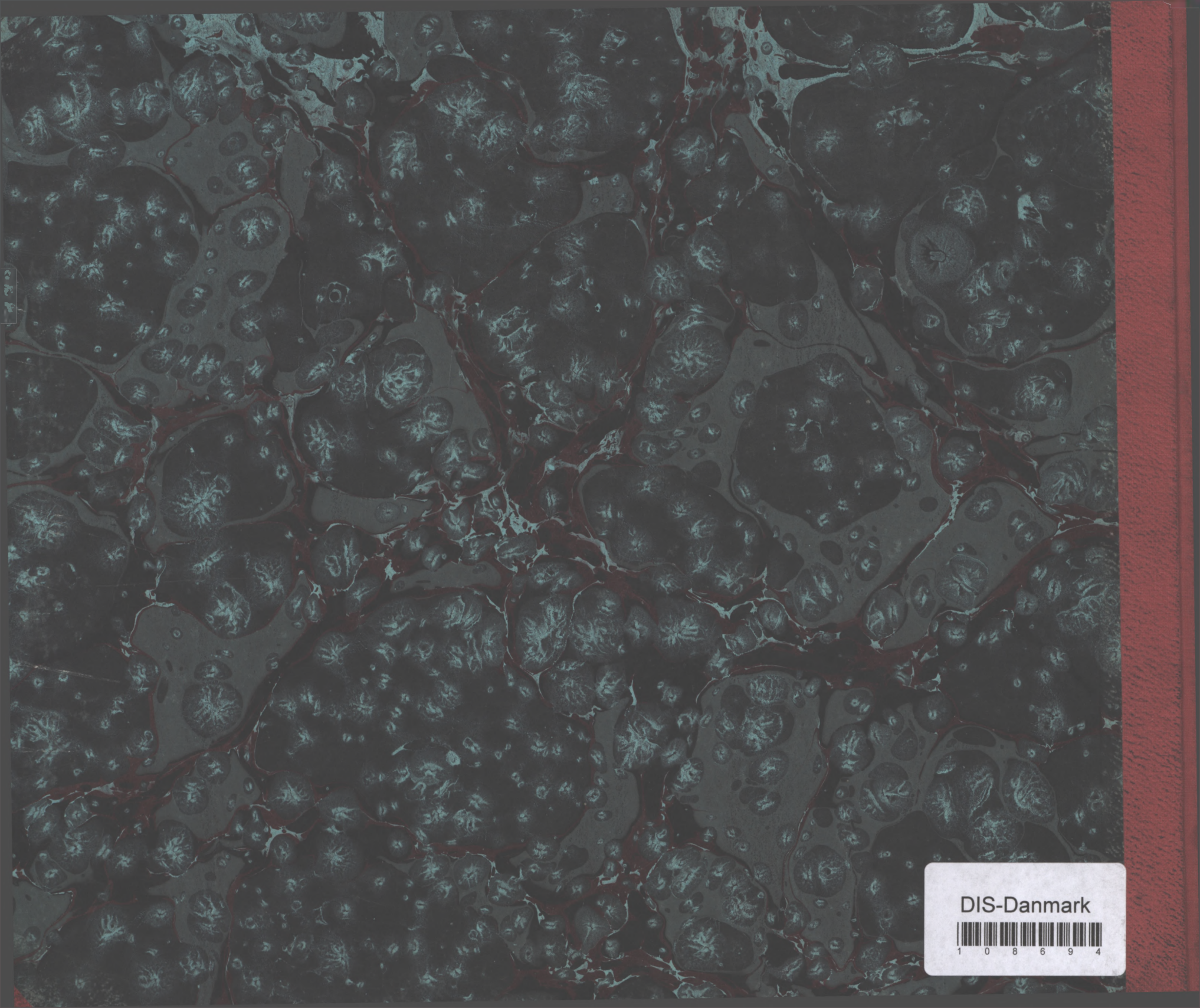
i Fyen, opført 1577.

Høns, 200 Æg, 10 Mk. Lysegarn, 3 Ld. 6 St. Gaaschavre, 20 Ld. Meel samt 124 Rdl. 4 Mk. 4 ð i Penge. — Justitsraad Andersen tilkjøbte sig desuden for 600 Rdl. Den Æbels ved Bogense, hvilken Priis var saa ringe i Forhold til den virkelige Værdi at der Aaret efter blev hugget Torn og Vidier paa Den for den samme Sum.

Med Justitsraad Andersens Død tilfaldt Ørritslevgaard, Hollusgaard og Æbels hans Datter Frederikke Sophie, som blev gift med Niels Bang Himmelstrup, siden Statsraad og Krigs- og Landcommissarius over Fyen, den forhen omtalte Otto Himmelstrups tredje Søn, der saaledes kom i Besiddelse af begge de Gaarde, som havde tilhørt hans Fader, og dermed 1752 forenede Ørbeklunde, som han efter sin Frues Bedstemoders Død kjøbte af de samtlige Arvinger. Han døde barnløs 1754, hvorefter hans Enke 1757 ægtede Stiftamtmand og Kammerherre Caspar Herman von Heinen, som saaledes blev Besidder af Hollusgaard med Æbels, Ørbeklunde og Ørritslevgaard, af hvilke han 1766 ved Auction solgte den sidste og døde Aaret efter, hans Enke 1770. — Af deres to Børn fik Sønnen, Kammerherre Albrecht Christoffer von Heinen, Hollusgaard med Æbels og solgte den sidste 1782 for 13000 Rdl. til Grev Moltke paa Ginstedsborg. — I Aaret 1806 angives Hollusgaard til

32 Ld. 2 St. Ager og Engs, 7 Ld. 4 St. Skovs og Møllestyheds Hartkorn samt 400 Ld. Hartkorn Bøndergods i Byerne Over- og Neder-Hollus, Elby, Killestrup og Høiby, dog havde Kammerherren allerede dengang bortsolgt endeel af Bøndergodset og fuldendte dette efterhaanden, saa at der ikke var andet tilbage end Hovedgaarden med Møllen, to Tiender og nogle Huse, da han 1821 solgte Hollusgaard til Hr. Langkilde, som døde 1836. Siden har dennes Enke eiet Gaarden og opført den eenetages Hovedbygning, som nu tjener til Beboelsesleilighed; hendes yngste Søn, C. C. Langkilde, bestyrer nu Eiendommen, som han er bestemt til at arve.

Hollusgaard udgjør nu 32 Ld. frit og 7 Ld. ufrit Hartkorn efter den gamle sams 48 Ld. frit og 12 Ld. ufrit Hartkorn efter den nye Matrikul; deraf er Hollusgaards Mølle 6 St. privil. og 3 St. uprivil. Ager og Engs Hartkorn foruden 6 Ld. Hartkorn Møllestyhed; endvidere 28 Huse, deels fæstede deels leiede bort; af Tiender høre dertil: Høiby Sogns Kirke med Kirketienden, matrikuleret for 15 Ld. Hartkorn, samt den halve Kongetiende af vor Frue Sogn i Odense, matrikuleret for 15 Ld. 4 St. 2 ð. 2 Alb. Hartkorn. Gaardens Areal udgjør 380 Ld. Bloteland, 40 Ld. Land Eng og 60 Ld. Land Skov.

DIS-Danmark

1 0 8 6 9 4